

Stan populacji *Cerambyx cerdo* i *Osmoderma barnabita* w lasach Nadleśnictwa Niepołomice

Edward Baraniak, Tomasz Grzegorzczak, Marek Przewoźny, Iwona Melosik

Zakład Zoologii Systematycznej, Wydział Biologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań

E-mail: baraniak@amu.edu.pl

Rozmieszczenie *Cerambyx cerdo* w lasach Nadleśnictwa Niepołomice obecnie ograniczone jest do jednego leśnictwa – Ispina. Jest to największa i jedyna po prawej stronie Wisły populacja tego gatunku. W leśnictwie tym kozioróg występuje tylko na jednym stanowisku w pobliżu leśniczówki w oddziale 423, gdzie zasiedlone drzewa chronione są jako pomniki przyrody. W sąsiednich oddziałach (424, 425) zlokalizowano kolejne stanowiska występowania tego gatunku. Jednak jedno już nie istnieje z przyczyn naturalnych (oddz. 424), a drugie (oddz. 425) zostało zlikwidowane w roku 2019 w trakcie prac pozyskania drewna. W najbliższej okolicy w sąsiednich oddziałach z pewnością znajdują się pojedyncze zasiedlone stare dęby, ale ich odszukanie jest bardzo utrudnione. Jak wynika z przeprowadzonych obserwacji na obumarłym dębie w oddziale 424 kozioróg w Puszczy Niepołomickiej zasiedla wierzchołki starych drzew. Pozostałe zlokalizowane drzewa opanowane przez kozioroga znajdują się również we wsi Ispina poza granicami lasu, na gruntach prywatnych i wymagają oczyszczenia okolic pni z krzewów.

Badane populacje kozioroga cechują się niską różnorodnością genetyczną w porównaniu z populacjami czeskimi. Za ten stan odpowiedzialny jest dryf genetyczny (losowe zmiany w częstości alleli w populacji), prawdopodobnie na skutek efektu założyciela czyli zasiedlenia terenu Polski przez ograniczoną liczbę osobników. Inną przyczyną odpowiedzialną za zubożenie genetyczne polskich populacji kozioroga jest fragmentacja i niszczenie siedlisk. W przypadku Leśnictwa Ispina spadek liczebności kozioroga jest prawdopodobnie spowodowany przeprowadzoną w końcu lat 60-tych modernizacją drogi z Ispiny do Chobotu przebiegającą przez lasy leśnictwa. Usunięto wówczas większość starych dębów rosnących na poboczach drogi. Ostatni dąb pamiętający te czasy rośnie we wsi Ispina w pobliżu przystanku autobusowego i obecnie jest pomnikiem przyrody. Dąb ten nadal jest zasiedlony przez kozioroga, a Gmina Drwina w roku 2019 dokonała oczyszczenia okolic jego pnia co zdecydowanie zwiększyło jego atrakcyjność dla kozioroga.

Bazując na uzyskanych obserwacjach, w celu uratowania populacji kozioroga w Ispinie konieczna jest jej suplementacja (wzbogacenie) osobnikami z oddalonych populacji np. z okolic Rogalina k. Poznania. Jednak suplementacja może się nie udać o ile nie nastąpi równoczesne odtworzenie siedlisk i ich czynna ochrona.

Osmoderma barnabita występuje w lasach Leśnictwa Ispina licznie i sytuacja gatunku aktualnie wydaje się niezagrażona. W wyniku przeprowadzonych badań terenowych w roku 2017, w których wykorzystano sieć 55 pułapek feromonowych rozmieszczonych losowo z zachowaniem odległości 500 metrów pomiędzy nimi, stwierdzono wyraźne centra występowania gatunku. Najliczniej odławiane osobniki były w oddziałach: 422, 426, 427, 423 w pobliżu rezerwatu Wiśliko Kobyle.

Mimo stosunkowo licznej populacji pachnicy w leśnictwie, podobnie jak w przypadku kozioroga, populacja ta cechuje się niewielką różnorodnością genetyczną i wysokim współczynnikiem wsobności. Może to wynikać z efektu założyciela, czyli zasiedlania obszaru leśnictwa z niewielkiej grupy osobników. Prawdopodobnie zubożenie genetyczne wynika również z wyraźnego ograniczenia dostępu do siedlisk. Spowodowane to mogło być wymianą drzewostanów dębowych na sosnowe w głównym kompleksie Nadleśnictwa Niepołomice na siedliskach grądowych w czasach historycznych. Potwierdzenie tej hipotezy

wymaga przeprowadzenia badań terenowych z wykorzystaniem pułapek feromonowych w pozostałych jeszcze fragmentach starych lasów grądowych w głównym kompleksie, poza Leśnictwem Ispina.

Zachowanie starych drzew próchniejących o niewielkiej wartości technicznej, głównie starych dębów i lip w Leśnictwa Ispina oraz w pozostałych leśnictwach w głównym kompleksie warunkuje utrzymanie tej, izolowanej wciąż jeszcze, licznej populacji.

Badania były finansowane z środków Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe w ramach grantu pt. „Kształtowanie się zasobów martwego drewna w siedliskach przyrodniczych w warunkach prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej” (Nr OR.271.3.9.215) oraz środków statutowych Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk. Autorzy dziękują również Nadleśnictwu Niepołomice za umożliwienie prowadzenia badań na terenie Puszczy Niepołomickiej oraz wszystkim osobom, które brały udział w pracach terenowych.